

deurnese historische reeks
kleine serie 5

ton spamer

VAN REPUBLIEK NAAR KONINKRIJK

*De revolutie in de bestuursinstellingen van de heerlijkheid en de
gemeente Deurne tussen 1795 en 1815*

deurne 2011

durninum - fonds voor cultuurhistorische publicaties
architectuur - historie - landschap - populatie - religie - toponymie

Eerder verschenen in de Deurnese Historische Reeks:

1. A.P.G. Spamer, Deurne en de Peel in Brons- en IJzertijd, ca. 2000 v.C.- ca. 450 n.C. Het Maas-Aa-gebied van Grave tot Roggel op grond van plaats- en waternamen. 32 pag. Deurne, 1998. (Uitverkocht)
2. A.P.G. Spamer, Toponiemen rond de Peel in de Brons- en IJzertijd, ca. 2000 v.C.- ca. 450 n.C. Bijna 700 plaatsen waternamen uit Noord-Brabant en Limburg met meer dan 2000 verwijzingen. 26 pag. Deurne, 1998. (Uitverkocht)
3. Pieter Koolen, ..die bedroefde plagen.. Deurne tijdens de Belgische Opstand 1830-1839. 78 pag. Deurne, 2002.
4. Ton Spamer, Vaste grond onder de voeten. Archeologische vondsten ca. 500 v.C. – ca. 1200 n.C. Deurne, 2004. 48 pag.
5. Ton Spamer, Waan of werkelijkheid. Willibrord en Bonifatius. Echternach, Deurne en Dokkum. 28 pag. Deurne, 2004.
6. Ton Spamer, Een heden zonder verleden heeft geen toekomst. Bescherming en revitalisatie van de restanten van het Deurnes verleden. (In voorber.)
7. Ton Spamer, Eessens Put en de Kaweise Loop. De noordgrens van de heerlijkheid Deurne. Een historisch/ geografische en toponymische studie. Deurne, 2009
8. Ton Spamer, Een karretje op den zandweg reed.... Deurnese toponiemen uit de periode 721-1900. Deurne, 2010. 484 pag.
9. Ton Spamer, Historisch-geografische atlas van Deurne, deel 1. (In voorber.)
10. Zuidoost-Brabants Glossarium. De achtergrond van de toponiemen vanuit de literatuur. Deurne, 2013.

In de Kleine Serie:

1. Ton Spamer, Veldheuvel te Deurne. Het goed Stakenborch - Ten Eijnde en de Derpse Hoeve. Een historisch/ geografische en toponymische studie. Deurne, 2010.
2. Ton Spamer, Mond < Man; Hel < Hel. Het Hellegat in Deurne en de oorsprong van de naam Helmond. Een historisch/geografische en toponymische studie. Deurne, 2010.
3. Leensel - de moeder van Liessel. Een historisch/geografische en toponymische studie. Deurne, 2012.
4. Ton Spamer - De Bottel in Deurne - een eeuwenoud terrein geeft zijn geheimen prijs. Een historisch/geografische en toponymische studie. Deurne, 2012

Over de auteur.

Ton Spamer studeerde geschiedenis in Utrecht en doceerde dit vak aan het Peelland-College te Deurne. Daarnaast was hij vice-voorzitter van de Culturele Raad Deurne, voorzitter van de Openbare Bibliotheek, lid van het hoofdbestuur van de Provinciale Bibliotheek-Centrale, de Provinciale Bibliotheekcommissie en een aantal landelijke besturen en ministeriële commissies.

Hij publiceerde onder andere over Deurne in de Brons- en IJzertijd, de Willibrordusparochie in Deurne van 700-1800, over Deurnese toponiemen 721-1900 en in Duitsland over het laat-middeleeuwse kleinstedelijk patriciaat. Hij geeft cursussen en lezingen, vertaalt Duitse kunscatalogi en vakliteratuur en vervaardigde examenmateriaal o.a. over historiografie, Nietzsche en La Belle Époque. Ook schreef hij jarenlang een cultuurhistorische column in Omologie. Sinds 1979 is hij recensent voor Duitstalige vakliteratuur op het terrein van geschiedenis en kunst. Publicaties over het vroeg-middeleeuwse Deurne en tot op heden voortlevend heidendom zijn in voorbereiding. Oprichter/redacteur van "Durninum", fonds voor cultuurhistorische publicaties over Deurne.

© Niets uit deze uitgave mag worden gekopieerd, gescand of hoe dan ook overgenomen zonder uitdrukkelijke toestemming van de auteur (a.spamer@spamer-dewit.nl) tenzij voor eigen gebruik. Opname van de gehele of gedeeltelijke inhoud in gegevensverzamelingen, databestanden, encyclopedieën en op internet is absoluut uitgesloten.

VOORWOORD

Onder liefhebbers van het Deurnese verleden blijken onduidelijkheden voor te komen over de bestuurders van Deurne kort vóór, in en na de Franse Tijd (1795-1813). Zo vreemd is dat niet, want het waren ingewikkelde tijden. Vóór 1795 bestond nog het Ancien Régime, de oude feodale tijd met zijn heerlijke rechten. Die waren in Frankrijk bij het begin van de Franse Revolutie in 1789 afgeschaft. In de Republiek der 7 Verenigde Nederlanden bestonden ze echter nog volop, en niet overal op identieke wijze.

Deze situatie werd nog gecompliceerd doordat het huidige Noord-Brabant geen volwaardig lid van de Republiek was. Het was niet vrijwillig toegetreden tot de Unie van Utrecht, het verbond van de noordelijke gewesten uit 1579 in de strijd tegen Spanje. Toen het in 1648 door de Vrede van Munster aan de Republiek werd toegekend, werd het beschouwd als 'vijandig' gebied. Het kreeg geen eigen bestuur, maar werd geregeerd door de Staten-Generaal in Den Haag. De officiële naam werd dan ook Staats-Brabant.

De Staten-Generaal traden op als de soevereine heer van Brabant. Ze oefenden daardoor ook de hoogste heerlijke rechten uit. Soms deden ze dat ter plaatse zelf door middel van ambtenaren in de zg. Staatse dorpen. In andere plaatsen verkochten ze de heerlijke rechten als die vrij kwamen, zoals in Deurne. Ook in Staats-Brabant werden derhalve de heerlijke rechten op vele verschillende manieren uitgeoefend.

Met de komst van de Fransen in 1794 veranderde dat wel en niet. Officieel werden de heerlijke rechten niet meer erkend, maar in de praktijk bleven ze op diverse manieren gewoon functioneren. De Franse administratie handhaafde de zittende ambtenaren, maar voerde wel een nieuwe titulatuur in. De Republiek der 7 Verenigde Nederlanden werd de Bataafse republiek, later het Koninkrijk Holland, vervolgens deel van het keizerrijk Frankrijk en eindigde tenslotte als Koninkrijk der Nederlanden. Steden en heerlijkheden werden 'municipaliteiten'; het gewest Brabant werd eerst het gewest Bataafs-Brabant, daarna een 'Departement van de Dommel', dan weer Bataafs-Brabant, vervolgens Département des Bouches du Rhin, daarna Département van de Monden van de Rijn en tenslotte provincie Brabant.

De plaatselijke president-schepen werd op een gegeven moment burgemeester. Die burgemeester werd vervolgens 'maire' en de gemeentelijke drost -vóór 1661 schout geheten- werd eerst weer drossard en vervolgens drost-civiel.

Er waren jaarlijkse verkiezingen, maar vanaf 1810 werden de plaatselijke bestuurders simpelweg aangewezen. De nog bestaande kloosters waren opgeheven en hun recht op tienden was onteigend, maar tienden moesten nog steeds betaald worden. De staat maakte zich meester van die tiendrechten en verkocht ze bij opbod.

Na de ondergang van Napoleon begon koning Willem I met de heerlijke rechten gedeeltelijk te herstellen, alsof er geen Franse Revolutie was geweest. De lokale bestuurlijke functies bleven natuurlijk bestaan, maar er duiken nu weer nieuwe namen op.

En zo rijst de vraag: wie bestuurde wat op welk moment en op grond waarvan? Deze kleine studie wil hierop een antwoord geven en licht in de duisternis scheppen.

Deurne, mei 2012

VAN REPUBLIEK NAAR KONINKRIJK

DE REVOLUTIE IN DE BESTUURSINSTELLINGEN VAN DE HEERLIJKHEID EN DE GEMEENTE DEURNE TUSSEN 1795 EN 1815

In zwart de algemene politieke feiten en ontwikkelingen; **in rood de situatie die voor Deurne op een bepaald moment specifiek is.**

Hier en daar zijn wat persoonlijke gegevens over genoemde personages bijgevoegd, omdat die bepaalde situaties inzichtelijker maken.

~~~~~

Inleiding

Vanaf ca. 600

Komst van Frankische immigranten in deze regio, vanuit het Maasdal, hoogstwaarschijnlijk via Rogel en de Tang van Meijel (cf. Theuws, 1988)

721

Schenking van Herelaef aan Willibrord in Bakel, Deurne en Vlierden. Dit komt later in het bezit van Willibrords abdij in Echternach.

750-1300

Op gebied van de abdij Echternach vormt zich rond de kerk (eerste vermelding 1069) een domein, een nederzetting van boeren die Echternachse grond bewerken. Echternach laat daarop toezicht houden door een vertegenwoordiger, de meier. Deze was gewoonlijk voorzitter van het college van schepenen, dat de rechtspraak verzorgde voor de domeinboeren en inde de tienden voor de abdij. Een rentmeester van de abdij inde elk jaar de cijzen en andere belastingen. Meestal was de meier de voornaamste boer ter plaatse. Hieruit komen rond 1300 de 'heren van Deurne' voort. *(Voor verdere informatie over het ontstaan en de ontwikkeling van het domein en de naburige gehuchten alsmede van bestuur en rechtspraak aldaar: zie Ton Spamer, "Het begon in Vreekwijk" [werktitel], in voorbereiding)*

1100-1110

In een conflict tussen de abt van Echternach en zijn voogd (uitoefenaar van de hoge rechtspraak) noemt de aartsbisschop van Keulen schepenen van Deurne. Samen met die van Waalre en Diessen zijn dat de oudst bekende schepenen van Brabant en mogelijk van Nederland.

Het is op dit moment niet te zeggen of die schepenen alleen de rechtspraak over de domeinboeren uitoefenden, of dat ze ook de omliggende gehuchten bedienden of meerdere taken hadden.

1300-1795

Door banden aan te knopen met de hertog van Brabant krijgen de uit de meiers voortgekomen Heren van Deurne de volledige bestuursmacht in de 'heerlijkheid' Deurne, een gebied ter grootte van de parochie Deurne, vrijwel gelijk aan de huidige gemeente Deurne. De heer benoemde op grond van zijn 'heerlijke' feodale rechten de schepenen (die optraden als notarissen, rechters en bestuurders op laag niveau), de secretaris (betaalde vertegenwoordiger van de heer) en de schout (politiële functionaris, later drost geheten). Hij kreeg een deel van de boetes en had recht op betalingen als nieuwe gronden werden ontgonnen. Als de heerlijkheid vererfde of verkocht werd gingen de heerlijke rechten (ook: jachtrecht, maalrecht, visrecht, pootrecht, enz.) gewoon over op de nieuwe eigenaar.

De schepenen werden benoemd op voordracht van de ingezetenen, die hierdoor enige invloed konden uitoefenen. Die ingezetenen beslisten op de jaarlijkse banschouw te Vreekwijk op 17 maart op eigen rechtstitel over het gebruik van de gemeenschappelijke (woeste) gronden, ook de Peelgronden.

De voornaamste schepen was de president-schepen, zo ongeveer de voorzitter van dat college. Andere functionarissen van het uitvoerende bewind waren de vorster (deurwaarder en veldwachter), de 2 borgemeesters (soort gemeente-ontvangers), de H. Geest- of armmeesters, de 2, later 3 gemeentemeesters (toezichthouders op de gemeenschappelijke en woeste gronden, de kerkmeesters (toezicht-

houders op het kerkgebouw), de hertslyuden of tienmannen (vertegenwoordigers van de 10 herdgangen of wijken van de heerlijkheid) en de ijkmeesters (toezichhouders op de maten en gewichten)

De situatie tot 1795 noemt men in Europees verband gewoonlijk het Ancien Régime.

De Franse Tijd

14-2-1793

Frankrijk voerde oorlog tegen de Europese staten die de revolutie niet wilden erkennen. In 1792 vallen Franse troepen de Oostenrijkse Nederlanden binnen. Ze winnen de slag bij Jemappes, Op 14-2-1793 trokken de Fransen Deurne binnen, op 2-3-1793 Helmond en op 6-3-1793 Eindhoven. Op 18-3-1793 leden ze echter een zware nederlaag bij Neerwinden en vertrokken ze weer uit Brabant.

15-1-1794

Gerard Anthonie Ramaer uit Vlierden ging als student naar Leiden en behaalde er den graad van doctor in de medicijnen. 15 Jan. 1794 werd hij door de vrouw van Deurne (Agatha Alewijn, douairière De Smeth) tot president-schepen aldaar benoemd; hij bleef dit slechts tot 1 Mei d.a.v. en vertrok toen naar elders om er zich als geneesheer te vestigen. (H.N. Ouwering "Geschiedenis ... Deurne")

7-5-1794 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 76v. Benoeming scheepenen.

De Vrouwe dezer Heerlijkheden heeft in plaats van de Heer Gerrit Antony Ramaer tot president-scheepen aangesteld Gerrit van Riet en tot scheepen Willem de Veth.

1794

In de strijd van de Franse Republiek tegen de Europese geallieerden versloeg generaal Pichegru de Oostenrijkers op 27 juni 1794 verpletterend in de Slag bij Fleurus. Hij trok nu Staats-Brabant binnen, het deel van het oude Brabant dat in de Republiek der 7 Verenigde Nederlanden lag. Hij vestigde zijn hoofdkwartier in het huis van Pieter Vreede in Tilburg.

9-10-1794 tot 6 juni 1795

Oostelijk Brabant onder Frans gezag. De heerlijkheden en de oude schepencolleges blijven voorlopig bestaan.

12-10-1794

Den Bosch door Pichegru ingenomen. Eind december 1794 was heel Brabant in Franse handen. In januari 1795 volgde een doorstoot over de grote rivieren. Op 23 januari was hij in Den Haag. Het Staatse leger capituleert.

circa 1794 Oud adm. arch. Deurne inv.nr. 1783/2

Lijste en opgaave der persoonen welke hunne opgave van geleedene schadens ter zake van de oorlog ondergeven met eede geteekent hebben en de waarde van die goederen hebben opgegeven zo en als agter ieders naam staat uijtgetrokken.

(De 5 hoogste schadegevallen in Deurne:)

74. A.P. de Millet van Coehoorn 1268:10:0

91. Jan Willem van de Mortel 1100:7:0

54. C. Leonhardi 545:0:0

29. Jan Welten 218:5:0

102. Willem Antony van de Mortel 202:1:0

J. W. van de Mortel was een van de rijkste inwoners van Deurne.

8-1-1795

Centrale administratie voor de overwonnen gebieden ingesteld, regelt benoemingen van secretarissen, schoolmeesters, enz, d.w.z. van de betaalde functies die men eerder verkreeg door ze te kopen.

18-1-1795

Vertrek van stadhouder Willem V naar Engeland.

19-1-1795

De Bataafse Republiek werd na de Bataafse Revolutie uitgeroepen op 19 januari 1795, één dag nadat erfstadhouder Willem V naar Engeland was gevlucht. Het grondgebied was gelijk aan dat van de gewesten en onderhorigheden van de voormalige Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

31-3-1795

De Staten-Generaal, het hoogste bestuurscollege van de voormalige Republiek der 7 Verenigde Nederlanden, kwam op 1 maart 1796 voor de laatste maal in zitting bijeen. Voor het eerst was daar ook Staats-Brabant aanwezig. Aansluitend vergaderde de nieuwe Nationale Vergadering, waarvan Bataafs-Brabant gelijkberechtigd deel uitmaakte. Op 31 maart werden op aandringen van de vertegenwoordiger van Frankrijk, Dominique-Vincent Ramel-Nogaret, de zittende regenten afgezet, waarna de kiesgerechtigde bevolking het bestuur van hun municipaliteit mocht kiezen. De taken van de lokale besturen bleven ongewijzigd.

Het is waarschijnlijk dat in Deurne de 'kiesgerechtigde bevolking' werd gevormd door de zelfstandige mannelijke inwoners die op 17 maart op de banschouw aanwezig dienden te zijn.

18-4-1795 was hij (Jan Willem van de Mortel) tot president-schepen aangesteld. (H.N. Ouwering "Geschiedenis ... Deurne")

Alhoewel de heerlijkheden officieel nog niet waren afgeschaft, raakten de eigenaren daarvan al wel vast de erbij behorende bevoegdheden kwijt. Van de Mortel werd immers door de bevolking gekozen.

24-4-1795 Varia Peellandia historiae ex fontibus, Vlieden Inv.nr.111/2 blz. 139.

Notulen der volksvergadering tot het verkiezen van de nieuwe municipaliteit "door de volksstam" ingevolge het besluit van den Vertegenwoordiger der Volks D.V.Ramel van dato den 11 Germinal 3e jaar der fransche republiek", (31-3-1795)

Men gaat nu meer en meer Franse termen gebruiken en spreekt van 'municipaliteit' i.p.v. gemeente. Het woord 'heerlijkheid' is uiteraard helemaal taboe.

8-6-1795 oud adm arch deurne inv nr 18.

Ingekomen plakkaat waarin de Staten Generaal aankondigen dat de rechtsorde binnen de generaliteitslanden zo veel mogelijk hersteld moet worden.

Dit moet een interpretatiefout zijn in DocuDeurne, want de Staten-Generaal bestonden op dat moment niet meer.

8-7-1795 RANB 16 Bestuursinstellingen 1795-1814 inv nr 109 volgnr 1.

Missieve van de municipaliteit Deurne en Liessel wegens het afkondigen der publicatie van 8-6-1795 door een deurwaarder op last van gedeputeerden der Staten Generaal

13-7-1795 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 87. Gekozen leden Municipaliteit.

Tot leeden der municipaliteit gekozen: - Antony Hoefnagels, president, - Jan Willem van de Mortel, vice-president, - Eimert Goossens, - Willem de Veth, - Jan Peter van de Mortel, - Willem van de Mortel, - Goort Lambert Verijt, schepenen.

13-7-1795 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 88. Waarnemend drost.

Bij vergadering der Municipaliteit goedgevonden, om vermits het vacerende Drostamp dezer Heerlijkheden, uyt de leeden dezer vergadering tot de waarneming van dien post provisionelijk te committeren den President Antony Hoefnagels.

J.W. van de Mortel is zijn functie van president-schepen dus na 3 maanden al weer kwijt. De drost was sinds 1651 de benaming van de vroegere schout.

7-8-1795 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 88v. Afgevaardigd naar quartiersverg.

Voor de quartiersvergadering op 08-08-1795 te Helmond zijn gecommiteerd: - Willem Antony van de Mortel en - Jan Peeter van de Mortel.

De vroegere indeling van de Meijerij in 4 kwartieren was ook blijven bestaan.

Kennelijk wist men in Deurne toch niet goed hoe men nu aan nieuwe functionarissen moest komen - nu die niet meer door de Vrouwe van Deurne werden benoemd- weshalve men zich tot het provinciaal bestuur wendde om advies.

15-9-1795 A RANB 16 Bestuursinstellingen 1795-1814 inv nr 109 volgnr 4

Adres van de municipaliteit Deurne en Liessel om informatie omtrent het aanstellen van burgemeesters, kerk- en armmeesters, mitsgaders het aanstellen van de drossard aldaar; commissoriaal

Men kreeg prompt antwoord. De Vrouwe van Deurne was haar rechten kwijt. De bevolking moest zelf kiezen:

17-9-1795 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 90. Resolutie Bataafs Brabant.

Extract uit het Register der Resolutien van de provisioneele representanten van het volk van Bataafs Brabant.

Donderdag den 17e september 1795.

Gelezen Requeste der Municipaliteit Deurne en Liessel rendeende tot het verkiezen van Borgemeesters als ook Gemeentens Arm- en Kerkmeesters en het aanstellen eenen Drossard ten minsten provisioneel, niet teegenstaande een vorige door de Vrouwe van Deurne en Liessel in die aanstelling uitgeoeffent regt. En verzoekende de nodige voorligting hoe zij zich overeenkomstig hunne plicht en belang des volks behoeven en moeten gedraegen. En gehoord het rapport van ons committee van algemeen welzijn, organisatie en voorlichting ingevolge onze Resolutie Commisseriaal van den 15e dezer op voorsz. requeste ter tafel gebracht, hebben wij na rijpe deliberatie geresolveert, goedgevonden en verstaan, gelijk wij goetvinden en verstaan te declareren, dat niet tegenstaande een vorig recht der Vrouwe van Deurne en Liessel, in de electie van Borgemeesters aldaer uitgeoeffend, de ingezeetenen dier Gemeente, uit kragte van de arrete van den Franschen Representant Ramel gedateert 's-Bosch 11 germinal 3e jaar der Fransche Republycq, in het verkiesden huner plaatselijke regeering hersteld. Door het erkende recht van mensch en burger gehandhaaft en wel bijzonderlijk door den 6e articul van het plan, van tusschenbestuur privative en met uitsluiting der temporeele Vrouwe bevestigd zijn geworden. En gevolglijk de verkiesing van Borgemeesters aan den Volke van voorschreeve Gemeente nog behoort toegekent te worden, en dat mede de aanstelling van gecommiteerdens Gemeentens Arm- en Kerkmeesters aan het volk van Deurne en Liessel competeert. En wat weiders het aanstellen van den Drossard aldaar betreft, dat het volk van Deurne en Liessel mede geregtigt is tot het aanstellen van een Provisioneele Drossard aldaar. En zal Extract deses Municipaliteit Deurne en Liessel tot haer narigt worden gegeven. Onderstond; Accordeert met voorsz. Register, was getekend P.E. De La Cleust. sris.

Het resultaat werd dezelfde dag nog zichtbaar:

17-9-1795 Jan Willem v.d. Mortel tot drossard gekozen en trad 10 Oct. d.a.v. in functie. (H.N. Ouwering "Geschiedenis ... Deurne")

De rest volgde na enkele weken:

10-10-1795 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 91v. Verkooren bestuurders

Ingevolge van welke hiervoren gemelde Resolutie van de Provisioneele Representanten van het volk van Bataafs Brabant in dato 17 september 1795 alhier zijn verkooren: - Jan Willem van de Mortel tot Drossard en in zijn plaats - Peeter Arnold van de Kerkhoff tot scheepen, en verder tot Borgemeesters; - Francis de Veth en Willem Jan Goossens, Armmeesters; - Peeter de Veth, en Antony Melligers, Kerkmeesters; - Antony Goossens en Francis Pluym, Gemeyntmeesters; Jan Peeter Peeters, Hendrik Hikspoor, Lambert Jan Hikspoor, Tienmannen; Willem van den Bomen, Arnold van de Kerkhof, Hendrik Kanters, Arnold Aart Aarts, Jan Verhoeven, Mattijs van de Beek, Goort Jan Evers, Jan Venmans, Hendrik Aerts, Johannis de Veth.

Het woord 'borgemeester' is hier nog in zijn oude betekenis gebruikt, nl. toezichthouder op de dorpskas.

16-10-1795 Recht.Arch. Deurne inv.nr. 147 folio 184 verso

De Heer Albertus Adrianus van Noort, Secretaris alhier, herverhuurt namens de Vrouwe van Deurne Mevrouw Douairiere De Smeth, geboren Alewijn de korenwind- en korenwatermolen in deze Heerlijkheid.

Van Noort was nog altijd secretaris. De Vrouwe van Deurne was dan wel haar bevoegdheden kwijt, haar privé-bezittingen met de daaruit voortvloeiende inkomsten had ze nog steeds. De titel 'Vrouwe van Deurne' was echter inhoudsloos en gereduceerd tot een deel van de familienaam.

1795 Oud adm. archief Deurne inv. nr. 555 (oud inv. nr. XV/167)

Borgemeestersrekening Deurne Jaar: 1795

Betaalt aan Jan Willem van de Mortel, vijf en vijftig gulden, tien stuyvers twaelf penningen voor 2 2/3 maanden drossaerds, tractement en zulk van 10 october tot ultimo december 1795, dus volgens meerdere quitantie No 4

2-5-1796 RANB 16 Bestuursinstellingen 1795-1814 inv nr 139 fol. 181

Het Committé van Algemeen Welzijn etc. aan de representanten van het volk van Bataafs Brabant. Medeburgers!

Ingevolge Uwe resolutio commissio van 25 april l.l. hebt gij ten fine van advis in onze handen gesteld eene missive der municipaliteit van Deurne en Liessel, houdende, dat den tijd van regeering van hunnen burgemeester met primo januarij 1796 was geëxpireerd, of zij den vorigen zullen continueeren, dan wederom eenen anderen door de volksstem verkiezen, zo zouden wij, o.v. van advis weezen, dat men de municipt. van Deurne en Liessel namens deze vergadering diende aan te schrijven, dat dewijl dien post als een gemeentens of dorpslast geconsidereerd word, men die aan anderen, daar toe de vereischens hebbende, ook eens diende op te leggen, en de municipt. aldaar te gelasten (als zijnde de burgemeester wegens zijn gehouden bewind aan hun verantwoordelijk) een bekwaam persoon in hunne plaats daar toe uit te zoeken, en in die qualiteit aan te stellen, Aldus gerapporteerd op heden den 2 majj 1796. Het 2e jr. D(er) B(ataafsche) V(rijheid) was gearapheerd H.J. Giebe vt. onderstond Ter ordonn. van het Committé geteekend M. Dolleman secret.

Hier is 'borgemeester' nog altijd in de oude betekenis gebruikt. Resultaat:

15-6-1796 - Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 98+99. Aanstelling Borgemeesters.

Eymert Janse van Loon en - Francis Verbeek zijn als gekooren Borgemeesters aangesteld. Dit naar aanleiding van Resolutie van de Representanten van het Volk van Bataafs Brabant dd. 3 mey 1796 tweede jaar der Bataafsche Vrijheid.

4-10-1796 Recht.Arch. Deurne inv.nr. 147 folio 252 verso

Jan Willem van de Mortel machtigt bij deze de Heer P.J.F de Bremaeker, koopman te Brussel, om in zijn naam in den minne of bij maniere van recht een bedrag van fl. 779,35 in te vorderen bij koopman A.J.F. Bulteau te Brussel. Dit vanwege het in gebreke blijven om een partij servetten en tafelgoed zo als Jan Willem van de Mortel leverde op 14 januari en op 2 februari 1794 te betalen.

In 1810 bedroeg het dagloon in de landbouw in Brabant fl 0,53. Dat komt overeen met een jaarloon van fl. 193,- als men alle 365 dagen zou werken. Door zon- en feestdagen werd er gemiddeld maar 264 dagen gewerkt. Dat brengt het gemiddelde jaarloon op fl. 140,- (Zanden, J.L. van, De economische ontwikkeling van de Nederlandse landbouw in de 19e eeuw. 1800-1914. Wageningen en Utrecht, 1985, 42 en 117.)

Een kg. roggebrood kostte in Arnhem gemiddeld 6 cent. Een arbeider kon voor een dagloon gewoonlijk 9 à 10 roggebroden kopen. (Zanden, J.L. van, Kosten van levensonderhoud en loonvorming in Holland en Oost-Nederland. 1600-1850.)

19-11-1796 Recht.Arch. Deurne inv.nr. 147 folio 267

De Vorster neemt in arrest vanwege verachterde verpondingsschulden enige akkers.

Ook dit ambt bestond dus nog steeds.

31-12-1796 Recht. arch. Deurne A-3183 inv.nr. 114 fol. 159 verso

Jan Willem van de Mortel, drossaard, Andries Hoefnagels, president, [Sijmon Vosselen] Willem van de Mortel, Jan Peter van de Mortel, Goort van Rijt, Willem de Veth en Peter van de Kerkhof, schepe-

nen, Eijmert van Loon en Francis Verbeek, borgemeesters, Antony Goossens en Francis Pluijm, kerkmeesters, Peeter de Veth en Antony Melligers, armmeesters, Jan Lambert Hikspoor, Jan Peter Peters en Hendrik Hikspoor, gemeintmeesters, Hendrik Aarts, Arnoldus Aarts, Arnold van de Kerkhof, Jan Verhoeven, Willem van den Bomen, Hendrik Kanters, Mattijs van de Beek, Jan Venmans, Johannis de Veth en Goort Jan Evers, tienmannen, representerende het gemeene corpus van Deurne en Lieszel. Zij lenen van Francis de Veth, inwoner alhier, 500 gld. tegen 4 %. Van de genoemden ondertekenen Antonij Melligers, Jan Verhoeven en Arnoldus Aarts met een kruisje.

De vroegere vergadering van het 'corpus' bestond ook nog altijd. Hiermee werd bedoeld een bijeenkomst van alle functionarissen en notabelen van het dorp. Geldleningen, e.d. waren te belangrijk om daarover alleen door de schepenen te laten beslissen. Een groter draagvlak was dan noodzakelijk.

In Frankrijk waren in de nacht van 4 op 5 augustus 1789 alle adellijke privileges en feodale verhoudingen afgeschaft. Dat gold ook voor de geestelijke instellingen. Het bezit van de kloosters kwam in handen van de staat. Dat netrof ook de kloosters in bezette gebieden, zoals de abdij Echternach. De laatste abt stierf in 1793. Het kwam niet meer tot de keuze van een opvolger. Franse troepen namen op 13 augustus 1794 Echternach in. De laatste monniken waren toen al gevlucht. De abdij werd geplunderd. Kloostergebouwen en de kerk werden verkocht.

De vroegere rechten van het klooster - en bv. ook van de Duitse orde te Gemert- op de inkomsten uit het bezit aan landerijen, tienden, enz. bleven echter bestaan en kwamen in handen van de staat. Van daar de volgende vermelding:

27-1-1797 te Eindhoven

Compareerde voor ons stadhouder en mannen van Leen des Leenhofs van Echternach ondergenoemd den Eerwaarden Heer Jan Franciscus van Gemert, kanonick en woonende te Wisschel, lande van Cleeve, denwelke verklaarde bij eede mids deesen te cedeeren, transpoorteeren en erflijk over te geven aan ende ten behoeven van Jan de Groot, woonende te Vlierden, een zestiende part van de tienden tot Vlierden, leenroerig aan desen leenhoven.

Die 'stadhouder', vroeger de vertegenwoordiger van de abt, was nu verplicht de inkomsten aan de staat over te dragen.

15-2-1797 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 124v. Gekooren Borgemeesters.

Willem van de Mortel, en - Jan van Cuylenburg, gekooren Borgemeesters dezer Gemeente.

Hier is 'borgemeester' nog altijd in de oude betekenis gebruikt.

17-7-1797 Recht.Arch. Deurne inv.nr. 148 folio 64

Verpachting van Tienden door de Heer Mr. L. Heuteux, wonende te Eindhoven. Hij optredend als rentmeester van de Abdij van Echternach.

26-3-1798 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 143. Herbenoeming Municipaliteitsleeden

Corporeele vergadering van de leeden van deese binnen Deurne, present alle de leeden, exemt Willem van de Mortel en Jan Peter van de Mortel scheepenen en Goort Jan Evers tienman.

Maandag den 26e maart 1798.

Is ter vergadering gecompareert de burgers J.B.Swinkels en Fr. van Moorsel, dewelke uyt kragte van autorisatie van het Intermediaire Administratief Bestuur (I.A.B.) van het voormaelig gewest van Bataafs Braband, volgens den last aan hun gegeven en alhier in originali vertoont en voorgeleesen zijnde van dato den 16e maart 1798. De Municipaliteits leeden deser Gemeente en derselver Minister Albertus Adrianus van Noort op zijne hoofdelijke verantwoordelijkheid gelast, tot nadere voorsieninge in zijnen post te blijven continueeren. En hebben voorsz. burgers vermogens opgemelde autorisatie na alvorens de volgende verklaringe te hebben afgelegd en verklaart te hebben een onveranderlijken afkeer teegen het Stadhouderschap, Arrestocratie, de Regeeringloosheid en het Faederalisme, wederom aangesteld tot Municipaliteits leeden;

- Eymert Hendrik Goossens,
- Willem Antony van de Mortel,
- Peeter van de Kerkhof,
- Willem Peter de Veth,

- Lambert Jan Hikspoor,
  - Willem van den Bomen,
  - Goort van Rijt,
- en tot Raads- of Gemeentsman de burgers;
- Hendricus van der Bloemen,
  - Gerit Willem van de Mortel,
  - Hendrik Aarts,
  - Willem Jan Thoro,
  - Francis Roymans,
  - Jan Venmans,
  - Hendrik Hikspoor,
  - Jan van Horick.

Er worden nog meer bestuurders gezocht.

Zij hebben Eymert Goossens tot president gekozen. En ze zijn beedigd.

Er is nu sprake van 'Raads- of Gemeentsmannen'. Dit loopt echt vooruit op bepalingen uit de nog niet in werking getreden Staatsregeling voor het Bataafsche Volk 1798!

Het ontwerp dezer Staatsregeling voor het Bataafsche Volk is namens de Constitueerende Vergadering bekend gemaakt 23 Maart; door de Volksstemming is zij pasgoedgekeurd 23 April; geproclameerd als zoodanig 1 Mei; in werking getreden 4 Mei 1798. De regeling bevatte ook een Aanhangel over de Afschaffing van rechten en plichten uit het Leenstelsel. Enkele heerlijke rechten als het jachtrecht en visrecht werden na de Franse periode hersteld als zakelijk recht. Het overgrote deel van die rechten, met name de bevoegdheid om plaatselijke bestuurders (mee) aan te duiden, verdween met de Belgische Grondwet van 1830 en met de herziene Nederlandse Grondwet van 1848.

Over de gemeentes is het volgende te lezen:

190.Elke Gemeente heeft een Gemeente-Bestuur

191.Reglement voor getal, jaarwedden en verkiezing

Het getal en de jaarwedden der Leden, de tijd en wijze hunner Verkiezing door de stembevoegde Burgers, tot iedere Gemeente behorende, en de tijd der zittingneming, zoo van allen voor de eerste maal, als ten aanzien der nieuwe Leden jaarlijks, word door het Vertegenwoordigend Lichaam, bij een Reglement, op voordragt van het Uitvoerend Bewind, bepaald.

192.Roulatie Leden Gemeente-Bestuur

Jaarlijks treed een derde gedeelte af van ieder Gemeente-Bestuur, of een getal van Leden, dat het naast daarbij komt. De orde van aftreding word, voor de eerste maal door het lot bepaald, en geschied verder naar ouderdom van dienst. Een aftredend Lid is weder verkiesbaar, doch voor de derde maal niet, dan na een tijdsverloop van drie Jaaren.

193.Eisen aan Leden Gemeente-Bestuur

De Leden van een Gemeente-Bestuur moeten zijn stembevoegd, ten volle vijf-en-twintig Jaaren Oud, en, ten minste zederd de laatste vijf Jaaren, gewoond hebbende in die Gemeente, tot welker Bestuur zij geroepen zijn.

12-5-1798 Deurne oud adm arch inv nr 75 fol 152. Regelen feest ter gelegenheid van vierdag aangenomen constitutie.

- Eymert Goossens,
- Hendricus van der Bloemen,
- Peter van de Kerkhof, en
- Gerrit (?) Willem van de Mortel,

zijn door de vergadering gecommitteert om de feestelijkheden te regelen ter gelegenheid van de heugelijke vierdag der aengenomen constitutie op den 19e dezer. Invullende tot rangschikking der gewaepende burgers dezer Gemeente. Bestellen der vlaggen en andere ornamenten en noodwendigheden tot de viering van dien luisterrijken dag gehorende. Ook tien tonnen bier voor reekening der Gemeente te bestellen.

23-5-1798 Recht.Arch. Deurne inv.nr. 148 folio 125

Kwam voor de Schepenen Jan Willem van de Mortel, de man van Helena van Lieshout, wonend alhier. Hij geeft volmacht bij deze aan de Procureur Mr. Adriaan Ente, wonend te Baarle Nassau. Dit om namens hem te gaan innen de som van fl. 2000,- Brabants geld met de daarop verachterde intresten. Dit als zijnde zijn lijfrente ten laste van de Abdij St. Michiel te Antwerpen met goederen zoals Tienden te Baarle Nassau gelegen..

Het oude regime was erg taai, getuige de volgende correspondentie:

6-9-1798 oud adm arch deurne inv nr 50

Aanschrijving (van de hoge overheid) om binnen 8 dagen op te geven welke ambten tijdens het vorig bestuur plaats hadden, welke nog plaats hebben, wie zijn aangesteld, of de aanstelling tegen betaling van amptgelden, tegen jaarlijkse recognitien of bij koop zijn geschied, wie (van) de gelden profiteert.

26-9-1798 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 37. Ambtenaren en Ambtsgelden.

Brief aan het Interm. Adm. Bestuur,

Ter beantwoording van Uw schrijven dd 6 sept. bij ons ontvangen 15 sept. inzake de vragen:

1) Dat ten tijde van het vorig bestuur en ook nog binnen deze gemeente plaatshebben de navolgende ambten als Drost, Secretaris, twee Schoolmeesters een te Deurne en een te Liessel en een Vorster.

2) Dat die Ambtenaren zijn aangesteld te weten;

- Den Drost tans door het volk in plaats van den overleedene.

- Den Secretaris door de Wed. de Smeth,

- Zo ook de twee Schoolmeesters en Vorster, dan daarvan een der Schoolmeesters te weten die van Liessel tans is gedimiteert en in desselfs plaats door den Agent der Nationale Opvoeding is benoemd den burger Willem Jan Coolen.

3) Dat den Drost zijn ambt zonder aankoop ambtgeld of recognitie te betalen bekleedt, den Secretaris voor ambt of recognitiegeld jaarlijx verschuld vierhondert gulden en den Vorster 28 gulden, terwijl den Schoolmeester zijn ambt gratis heeft.

4) Dat de geseide Ambt of Recognitie penningen bij de Wed. de Smeth genoten worden.

En ten laatsten zo zijn geseide Ambtenaren al nog fungeerende.

Heyl en Broederschap.

Drie en een half jaar na het verlies van haar feodale bevoegdheden geniet de douairière De Smeth nog jaarlijks feodale inkomsten.....

De door de Vrouwe van Deurne benoemde secretaris A. van Noort overlijdt in 1799. Dat maakte de weg vrij voor een democratische benoeming. De feodale toestand blijft echter gewoon bestaan, getuige de volgende inschrijvingen:

11-3-1799 RANB 16 Bestuursinstellingen 1795-1814 inv nr 106 volgnr 18 blz. 260 vs

Adres van gemeente Deurne en Lijssel (aan de hoge overheid) met verzoek om aan de wed A.A. van Noord toe te staan om G. van Riet als gezworen klerk te laten waarnemen tot haar minderjarige zoon meerderjarig is of totdat een andere voorziening wordt getroffen.

21-3-1799 RANB 16 Bestuursinstellingen 1795-1814 inv nr 106 volgnr 10 blz 300 vs

G. van Riet krijgt toestemming (van de hoge overheid) om provisioneel de secretarie van Bakel en Deurne waar te nemen; hij moet jaarlijks 550 gulden geven aan de wed. van Noord of haar huisgezin, alle 3 maanden ¼ deel te betalen.

Het secretarisambt was dus al erfelijk gereserveerd voor de zoon van de overleden secretaris!

oktober 1799

De secretaris (Van Riet) zal namens Mejuffr. de weduwe van Noort, als rentmeesteresse van Mevrouw de Smeth a.s ma. 14 oct. smorgens vanaf 8 uur in de Zwaan de grondcijnsen innen en op do. 17 oct. daaropvolgend op het kasteel voor het winnen van derzelver cijnsen.

17-1-1801 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 99

Is door de president (Eijmert Goossens) voorgesteld of het niet gunstig is voor de gemeente om met het bouwen van een nieuw raadhuijs, boterwaag, gevangenhuijs en brandspuijthuijsken af te zien tot-

dat er een gunstiger tijd zijg daartoe opdoet, is bij vergadering dit voorstel verdaagd tot over 8 dagen zijnde 24 dezer maand januarij 1801.

De oude titel 'president-schepen' is nog steeds in gebruik.

~~29-8-1801~~ 11-10-1801 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 116v

Taxatie en opsomming der goederen van de drossart Jan Willem van de Mortel.

Afgetogen rest Fl.3597-07-00

Afgezien van zijn contante geld was het overige bezit van J.W. van de Mortel dus gelijk aan ruim 25 jaarlonen van een landarbeider, het niveau van de meeste Deurnenaren.

16-10-1801 Typoscript "Heerlijkheid Asten" Baron v Hövell tot Westerflier. blz. 3014

Publicatie van het Departementaal Bestuur van de Dommel, houdende bevel aan alle ingezetenen om ter molen te gaan op de onder hun eigen respectievelijke jurisdictie staande molens.

Voor Deurne betekende dat, dat men zijn koren verplicht moest laten malen op de molen van Mevrouw De Smeth!

2-7-1802 raad en rentmr-generaal der domeinen (ranb 9) inv nr nr 442

Deurne, den 2 julij 1802 het 8 jaar der Bataafsche vrijheid.

Den drossaard van Deurne en Liessel (W.J. van de Mortel) aan den rentmeester der domeijnen van 't voormalig gewest Bat. Brabant.

Mijn Heer!

(...) zoo als ik ook aan de maire heb te kennen gegeven (enz.)

Voor het eerst wordt hier de aanduiding 'maire' gebruikt. Het valt niet uit te maken of dit inmiddels een officiële benaming was geworden, of dat Van de Mortel dit persoonlijk een gepaste betiteling vond

16-7-1802 Recht.Arch. Deurne inv.nr. 150 folio 158 verso

Verpachting van Tienden door de burger H.F. de L'Heureux, van goed toebehoord hebbend aan de Abdij van Echternach en door de Fransen op 5 januari 1800 aan de Bataafse republiek afgestaan. (En nu geadmistreerd door de Commissie van Breda)

Staatsregeling 1801, effectief 1803

24.Vereisten om Stemgerechtigd Burger te zyn

Om Stemgerechtigd Burger te zyn wordt vereischt;

1. De inschrijving in het Nationaal Stemregister van elke woonplaats;
2. De volle ouderdom van twintig Jaren of Lidmaatschap der Gewapende Burgermagt;
3. Bestendige inwoning binnen de Republiek, gedurende het laatste Jaar voor Inboorlingen, en gedurende de laatste zes Jaren voor Vreemdelingen;
4. Het kunnen lezen en schryven van het Nederduitsch, hetwelk echter niet toepasselyk is op Burgers vóór den 23 April 1799 in het Stemregister ingeschreven;
5. Het afleggen van de volgende belofte: "Ik belove trouw aan de Constitutie, en onderwerping aan de Wet."

In plattelandsgemeenten kwamen gemeentebesturen van 3-7 leden en 2-5 gecommiteerden (vertegenwoordigers van de wijken). Tesaen vervingen ze de vroegere corporele vergaderingen. Moesten gehoord worden voor uitgaven, kopen en verkopen en aanbestedingen.

20-4-1803 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 147

Jan Willem van de Mortel, schout-civiel,

Tijdens het Ancien Régime waren de schouten, drossaarden en baljuws openbaar aanklager en tevens niet-stemhebbend voorzitter van de gerechten, toezichthouder op de openbare orde, en plaatsvervanger van de heer, door wie ze werden aangesteld. Sinds 1795 werd de drossaard gekozen door de bevolking. De schout-civiel was een nieuw fenomeen dat bestond sinds de reorganisatie van de rechterlijke macht in het departement Brabant in 1803. Hij zat in rechtszaken de civiele schepenbank voor en waakte eveneens over de veiligheid in dit gebied. Hij hield toezicht op de schepenen en rappor-

teerde daarover aan het bestuur van het Departement Dommel en Aa c.q. Brabant. Hij maakte geen deel uit van het bestuurlijke schepencollege. Landelijk wordt deze functie pas in 1806 ingevoerd.

20-4-1803 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 147

Bij meerderheid van stemmen, met "besloten briefjes" wordt voor 3 maanden tot president gekozen de burger Willem Anthonie van de Mortel.

11-5-1803 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 148v

De volgende personen leggen de plechtige eed af als schepenen van Deurne: Willem Anthonie van de Mortel, Hendrik Aarts, Francis Verbeek, Johannes van den Boomen, Simon Noijen, Anthonie Hoefnagels en Marten van Hugten. na het oplezen van veel plechtige geloftens eindigd een ieder met "dat zweere ik".

9-7-1803 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol 155

Adriaan Corstiaans, wonende alhier, wordt aan gesteld als nieuw lid van het gemeente bestuur i.p.v. Willem van de Mortel die als president-schepenen op eigen verzoek is ontslagen.

Kennelijk werd in juli 1804 Francis Verbeek tot president gekozen, want een paar maanden later staat zijn naam als eerste vermeld.

19-10-1803

Vergadering gehouden bij het gemeentebestuur van Deurne en Liessel woensdag 19 oktober 1803

(.....)

Aldus geresolveert op dato ut supra.

F. Verbeek, S. Noijen, A.Hoefnagels, Marte v. Hugte, J. van den Boomen, A. Corstiaans, Hendrik Aarts, ter ordonnantie van dezelve G. van Riet secr.

7-7-1804 Deurne oud adm. arch. inv nr 76 (oud: 94) fol. 163v

de gemeente krijgt toestemming van het Depart.Best.v.Brabant om een raadhuis etc. te bouwen en mogen 1300 gulden uit de verpondingskas daarvoor gebruiken.

1805 Landelijk eenhoofdig bestuur door Rutger Jan Schimmelpenninck op aandrang van Napoleon.

1-5-1805 tot 5-6-1806 Het bestuur wordt strakker gecentraliseerd. Lokale besturen bleven zoals ze waren, maar met beperktere financiële bevoegdheden.

1806-1810 Koninkrijk Holland o.l.v. Lodewijk Napoleon, dit op bevel van zijn broer keizer Napoleon. Het departementale bestuur van Brabant komt in handen van een landdrost. In gemeenten der 2^e klasse blijft het bestuur voortgaan op oude voet (zoals 1803-1805) Nu ook landelijk: schout-civiel, soort hulp-officier van justitie, maar ook met bestuurlijke taak. Kon voorstellen doen aan gemeentebestuur. Rapporteerde aan landdrost = hoofdbestuurder van departement. Voerde schouw van wegen en rivieren uit. De meeste plaatsen die voorheen een schepenenbank hadden kregen nu een civiele rechtbank, o.a. Deurne en Liessel. Deze stond helemaal los van het bestuurlijke schepencollege. Voor het eerst worden rechtspraak en wetgeving geheel van elkaar gescheiden, een eerste resultaat van de leer der Trias Politica van Montesquieu.

De invloed van J.W. van de Mortel was stilaan steeds groter geworden.

Men wordt ook verplicht om blij te zijn.....

25-8-1806 Deurne oud adm. arch. inv nr 77 (oud: 95) fol 28

Op aanschrijven van de minister van Binnenlandse zaken wordt gevraagd om op 25 augustus, de jaardag van zijne majesteit den Koning van Holland, de vlaggen uit te steken, het spelen en luiden der klokken, om de blijdschap over het heuchelijke van den zelve en de deelneeming van hun en van lands ingezeetenen op een gepaste wijze aan de dag te leggen. Gisteren is al vast gesteld om des 7 uur s'morgens de klokken te luiden tot half 8, vervolgens van 8 uur weder tot bij neegen en van 1 tot 2 uur

en van 5 tot 6 uur. De vlaggen uithangen op de gemeentethoren en raadhuis heden middag om 1 uur en het overig van den dag in de herberge alhier door te brengen voor alle ingezetene van Deurne. en voor elke kleinigheid een officiële vergunning te hebben:

2-1-1807 OAA inv. blz. 54 nr XXXIIc/18

Verzoek tot verlening van een patent tot het gaan uitoefenen of voortzetten van het beroep:

De ondergetekende verzoekt aan het gemeente Bestuur van Deurne en Liessel Acte of consent tot het draagen van Haarpoeder voor dit lopende jaar 1807. Actum Deurne 2 Januari 1807.

10-1-1807 OAA inv. blz. 54 nr XXXIIc/18

Verzoek tot verlening van een patent tot het gaan uitoefenen of voortzetten van het beroep: o.a. Jan Willem van de Mortel, een damaste en pellefabriek.

7-6-1808 Deurne oud adm. arch. inv nr 77 (oud: 95) fol 44

Opsomming der plaatselijke beambten: 7 Gemeenteleden, 8 gecommiteerden, 4 gemeentemeesters, 1 collecteur v. gemeentelasten, 2 armmeesters, 1 schout civiel, 1 secretaris, 1 gerechtsbode en 1 dieenaar der justitie.

1-5-1809 Deurne oud adm. arch. inv nr 77 (oud: 95) fol. 54

Zijne majestijt de koning zal de vierde deser met hoogst derzelve tegenwoordigheid ons vereeren met de komst naar onze gemeente.

De schout-civiel (Jan Willem van de Mortel) zal bij de komst van zijne majestijt aan onze gemeente "eene geschikte en toepasselijke aanspraak namens het gemeente bestuur" en een "verwelkomen" doen. Dit wordt staande de vergadering hem opgedragen. De schutterijen van Deurne en Liessel zullen bij de komst van Z.M. met de meeste plechtigheid "optrekken" (.....)

Aan de president dezer vergadering wordt verzocht om ten spoedigsten een nieuw groen kleed over de tafel op het raadhuis te leggen op kosten van de gemeente.

Is getekend A. Corstiaans, J. v.d. Boomen, S. Nooijen, F. Verbeek en de secretaris G.v. Riet.

Kennelijk is A. Corstiaans nu president-schepen, want hij ondertekent als eerste, zoals ook 10 dagen later blijkt

10-5-1809 commissie van Breda BHIC toegang 80 inv.nr.426/429

Wij leden van het gemeentebestuur van Deurne en Liessel, dien ondertekende te hebbende certificeren bij dezen (.....)

Deurne den tienden van bloeimaand 1809

A. Corstiaens, J. van den Boomen

ter ordonnantie van dezelve G. van Riet.

In 1810 lijft Napoleon Holland bij Frankrijk in met als gevolg een strenge centralisatie.

Gemeente met < 2500 inwoners kregen een maire + 1 adjunct; Gemeente met 2500-5000 een maire + 2 adjuncten

Elke gemeente had een gemeenteraad met 10-30 leden naar rato van het aantal inwoners. De leden waren niet gekozen. maar benoemd door de prefect (hoofd van het departement). Taken: goedkeuren begroting, toestemming voor publieke werken, geldleningen en processen.

Na de inlijving werd een bestuurlijke indeling in kantons en arrondissementen ingevoerd en werden de plaatselijke civiele rechtbanken opgeheven. Deurne en Liessel kwamen terecht in het kanton Asten in het arrondissement Eindhoven. Na het vertrek van de Fransen in 1813 bleef deze organisatie grotendeels gehandhaafd.

J.W. van de Mortel blijft schout-civiel.

Het notariële aspect van het vroegere schepencollege verdwijnt geheel. Actes en hypotheeken kunnen alleen nog verleden worden voor een officiële notaris. Secretaris Van Riet wordt als zodanig aangesteld.

De terminologie verfranst:

27-8-1810 Oud adm. arch. Deurne inv.nr. 1502

Verzoek van de maire van Helmond Wesselman aan de maire van Deurne net als de munt

27-4-1812 Notaris van Riet akte 35

Jean, Francis, Mattieu, Helena en Catharina Aarts, Jean Hermans man van Petronella Aarts verkopen gezamenlijk aan Jean Rooyakkers, een huis, tuin en 8 stukken grond voor een bedrag van 200 francs. o.a. item ½ land 2L t.p.g. Vrekwijk

2-1-1810 Raad en Rentmr. Generaal der Domeinen BHIC toeg.nr. 9 inv.nr. 297 folio 226-229 - 2 januari 1810 [Iouwmaand]

Extract uit het verbaal van de landdrost in het departement Brabant waarin aan Jan Willem van de Mortel te Deurne verlof wordt verleend een stuk gemeentegrond van 3 à 4 roeden te mogen hebben om er een oliemolen op te bouwen.

17-1-1810 Deurne oud adm. arch. inv nr 77 (oud: 95) fol. 57

Andries Evert Bertrams en Jan van Doorn leggen de eed af als burgemeesters.

Ook in latere jaren van de Franse Tijd is er soms sprake van een 1e en 2e burgemeester.

16-4-1810 Deurne Recht. arch. inv. nr. 155

Verhuring van de korenwind- en watermolen door Gerrit van Riet, namens Theodorus de Smeth, aan Jacobus Truijen, molenaar alhier. Huursom 1000 gulden.

8-6-1810 oud adm arch deurne inv nr 60

Ingekomen bericht van de Prefecture du Departement des Bouches du Rhin (nieuwe naam voor oostelijk Noord-Brabant) dat o.a. op woensdag 11 juli v.m. 9 uur te Asten worden verpacht de tienden van Asten met de novalietinden van Vlierden, de tienden van Bakel en Brouwhuis en de novalietinden van Deurne en Liessel.

25-6-1810 oud adm arch deurne inv nr 29

Op 16-6-1810 verbiedt Napoleon, keizer der Franschen, Koning van Italië en beschermer van het Rijnverbond, de uitvoer van rogge. De sous-prefect te Eindhoven arresteert op 25-6-1810 dat dit verbod zal worden gepubliceerd in alle gemeenten van het arrondissement Eindhoven.

13-7-1810

Op 13 juli 1810 werd het Koninkrijk Holland opgeheven en ingelijfd bij Frankrijk.

19-7-1811 Notarieel Archief Deurne repertoire [nr.41] 19 juli 1811 publiek verkoop van tienden Jean Guillaume van de Mortel wonende in Deurne in hoedanigheid als beheerder van de bezittingen van de heer Henri Blisset wonende in Brussel.

24-7-1812 Oud Adm Arch. Deurne inv.nr. 105 brief nr 75

bijgaand copie van proces-verbaal que j'ai dressé en date d'hier sur l'installation de sieur Gerard van Riet, Emeri Henri Goossens, Adrien Corstiaans, Henri Pierre Goossens et Lambert Jean Hikspoor, nommés repartiteurs de cette commune pour l'an 1813, par votre arrete du 24 juin.

Het Deurnese gemeentebestuur bestond voor het jaar 1813 kennelijk uit 5 leden met Van Riet als burgemeester.

16-3-1813 Kroniek Jan Goort Hoeben

In het jaar 1813 is de prins weder in hollant gekoomen. Den 16n Maart heeft de soverijne vorst den titel aanvaard als koning der Nederlanden en hertog van Luksenburg.

Willem I herstelde gedeeltelijk de oude feodale toestand (zie onder 26-3-1814)

21-9-1813 Notarieel Archief Deurne repertoire [nr.167] 21 september 1813 contract en vervanging Thierry Slaats wonende in Deurne en Jean Manders wonende in Meijl departement de la Meuse Inferieure.

Ondanks de aanwezigheid van Willem I was Nederland nog steeds een deel van het Franse keizerrijk.

9-2-1814 RHCE toeg. 3129 - Oud adm. arch. Vlierden inv.nr. 23 aktenr. 1 fol. 12

Ingevolge aanschrijving van de commissaris van dit district van 4 febr. 1814 en conform de proclamatie van heren commissarissen zijn alle schepenen in naam van onze doorluchtige soeverein ontslagen uit de eed aan het franse gouvernement ontslagen en opnieuw geïnstalleerd. Het zijn Jan Heiligers, An-tonie Berkvens, Antonie Vervoordeldonk, Johannes Meulendijks, Arnoldus Rovers, Francis Jacobs, Joseph van Tilborg, Hendrik Slegers en Willem Meulendijk.

18-2-1814 Nieuw Adm. arch. Deurne aanvullingen A-3180 doos 2 nr 55

Schrijven van de burgemeester der stad 's-Hertogenbosch aan de burgemeester van Deursen (sic) op papier met doorgehaald briefhoofd van "Empire Francais, Département des Bouches du Rhin"

26-3-1814

Het Souverein Besluit van 26-3-1814 betekende het herstel van de door de Fransen afgeschafte heerlijke rechten. Door de scheiding van politieke en justitiële bevoegdheden en de notariële wetgeving waren de plaatselijke bestuurders beroofd van het grootste deel van hun werkzaamheden en verdiensten. De feodale heren waren hun emolumenten kwijtgeraakt. Dat werd nu gedeeltelijk hersteld.

Het blijkt niet, dat de heerlijke rechten ooit uitdrukkelijk in Nederland zijn afgeschaft door een hier executoir verklaarde Franse wet; doch men hield het er voor, dat de heerlijkheden door de invoering van de Franse administratie vanzelf onmogelijk gemaakt waren. Zo spreekt de Maire van Utrecht van 'de voormalige gerechten' van Tolsteeg, Bemuurde Weerd enz., die 'door de tegenwoordige orde van zaken zijn komen te vervallen' (not. v.d. Maire d.d. 22 juli, 28 aug. 1812

Eigenlijke heerlijke rechten waren oudtijds de in de handel zijnde rechten op overheidsgezag. Begunstigd door de omstandigheid dat in het oud-vaderlandse recht ten tijde van de Republiek geen scherp onderscheid werd gemaakt tussen privaats- en publiekrecht, hebben deze rechten zich tot de Bataafse omwenteling onverkort weten te handhaven. Bij artikel 24 van de Burgerlijke en Staatkundige Grondregels van de Staatsregeling van 1798 werden zij afgeschaft, doch zestien jaar later bij Souverein Besluit van 26 maart 1814 (Stb. 1814, 46) in getemperde vorm hersteld, namelijk als recht van voordracht voor de vervulling van belangrijke gemeentebedieningen en als recht tot aanstelling in kleinere gemeentebedieningen. Deze rechten werden bij de grondwetsherziening van 1848 afgeschaft ingevolge het eerste lid van het toenmaals ingevoegde additionele artikel.

De overige, de zogenaamde oneigenlijke heerlijke rechten, waarover het tweede lid van het artikel handelt, zijn de rechten die de heer kon uitoefenen naast zijn recht op overheidsgezag. Evenals de eigenlijke heerlijke rechten waren dit oudtijds zaken in de handel. De Staatsregeling van 1798 bevatte een drietal bepalingen welke de hier bedoelde rechten limiteerden, namelijk de artikelen 25, 27 en 53 van de Grondregels.

Tengevolge van de verwarrende redactie van artikel 25 bleef voor tal van rechten grote onzekerheid bestaan. Voor wat betreft een aantal heerlijkheidsgevolgen, bijvoorbeeld het veerrecht, het recht op aanwassen en rechten betreffende dijken en wegen, kan wel als vaststaand worden aangenomen dat zij zijn blijven bestaan. Het eerdergenoemd Souverein Besluit van 26 maart 1814 herstelde onder andere de jacht- en visrechten.

In 1814 werden de maires provisioneel gecontinueerd onder de naam burgemeester. In de steden zou na 1815 een college van burgemeesters komen; in de dorpen werd na 1819 ter onderscheiding een gemeenteschout benoemd [= functioneel burgemeester]

27-3-1814 Notaris J.J.v.d.Foelart te Helmond, akte 380.

Op heden den zeven en twintigsten Maart agtien honderd veertien, Compareerde voor mij Jan Jacob van den Foelart Openbaar Notaris resideerende binnen de gemeente Helmond arrondissement Eindhoven, departement der Monden van den Rhijn en in tegenwoordigheid van de getuigen hier ondergenoemd:

De Franse naam van het departement wordt hier alvast in het Nederlands geschreven!

Gerrit van Riet (Asten, 27 oktober 1776 - Deurne, 7 februari 1850 werd in 1813 de eerste burgemeester van Deurne, in de tijd dat het burgemeestersambt nog volop in ontwikkeling was van de oude schoutsfunctie naar een burgemeester zoals we die kennen van ná de invoering van de gemeentewet.

Gerard van Riet, burgemeester sedert 1-1-1813, is geboren te Asten, 38 jaar oud, heeft 6 kinderen, was secretaris van Deurne, Liessel, Bakel, Milheeze en Vlierden, notaris en rentmeester van de heer de Smedt. Hij is "van een uitmuntend zedelijk karakter en gedrag, dienstvaardig, streng en zacht op zijn tijd, zonder tegenspraak de geschiktste en bekwaamste van het geheele Arrondissement".

Met ingang van 1-1-1813 is de adjunct Willem Jan van de Mortel, geboren te Deurne, 50 jaar oud, vader van 2 kinderen, zijn vroegere ambt was adj.maire. Hij is koopman in boter en winkelier. Hij wordt een braaf man genoemd over wiens talenten de rapporteur (CF Wesselman) niets bijzonders bekend zijn. (Brabants Heem 1993 blz. 207/208)

In 1813, hij (W.J. van de Mortel) heette toen schout, vroeg hij zijn ontslag (H.N. Ouwering "Geschiedenis ... Deurne")

Gerrit van Riet werd burgemeester vóór de terugkomst van de Prins van Oranje uit Engeland. Hij is dus door het Franse bewind benoemd, maar door de protectie van Wesselman gecontinueerd. W.J. van de Mortel was zijn adjunct, maar vroeg kennelijk ontslag toen het nieuwe bewind in functie trad. Hij was toen trouwens 62 jaar en wellicht voelde hij zich te oud om nog aan de nieuwe omstandigheden te wennen. Hij zou nog 27 jaar als fabrikant en rentenier door het leven gaan.

De muntmeester Carel Frederik Wesselman kocht de heerlijkheid Helmond met het kasteel in 1781 en verwierf zodoende ook het predicaat jonkheer. Zijn zoon, Carel Frederik II had rechten gestudeerd en werd in 1810 burgemeester van Helmond en in 1814 districtscommissaris van Eindhoven. Op deze wijze wilde hij invloed uitoefenen op het bestuur van Helmond, zoals de Heren dat gedaan hadden voordat het Ancien Régime was afgeschaft. Aangezien de districtscommissaris alleen invloed had in de dorpen en Helmond een stad was met een eigen bestuursreglement, lukte hem dit aanvankelijk niet, maar door met een aantal notabelen aan koning Willem I te verzoeken om Helmond als dorp te behandelen, kreeg hij zijn zin.

23-11-1814 Notarieel Archief Deurne repertoire [nr.304] 23 november 1814 procuratie en brevet Willem Jan Goossens 2e burgemeester, wonende te Deurne op den Heeren,

11-8-1815 Familiearchief De Smeth

Extract uit het Besluit van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. van den 11 Augustus 1815, No. 17

Tot Ridder der vierde klasse van de Militaire Willems-orde wordt benoemd de Heer de Smeth van Deurne, kapitein volontair bij den generalen staf.

(was geteekend) Willem

(lager stond) van wege den Koning.

(was geteekend) A.R. Falck

Accordeert met het origineel, voor zoo veel het geëxtraheerde aangaat.

De Griffier ter Algemeene Staats-Secretarij.

15-8-1815 provinciaal bestuur (ranb 17) inv nr 12171

Aan den Heere Commissaris over het arrondissement Eindhoven

Deurne den 15e augusty 1815

Ik heb de eer U (.....) w.g. De burgemeester van Deurne en Liessel, van Riet

22-4-1817 Aanvulling adm.doos III map.34

De jaarwedde van de burgemeester van Deurne over de jaren 1814, 1815 en 1816 wordt vastgesteld op 200 gld.

28-4-1817 RANB 17 Prov. Bestuur inv nr 12179

Lijst der stemgerechtigden die bevoegd zijn tot kiezer in het zesde district der Provincie Noord-Brabant.

Deurne:

Jan Willem van de Mortel

Gerard van Riet

wed. Johannes de Veth

15-5-1817 Archief v/d procureur crimineel toegang RANB 21 inv nr 23

Brief van de officier bij de rechtbank van eerste aanleg zitting houdende te Eindhoven, gericht aan de procureur Crimineel in Den Bosch.

Weledelgestrenghe heer

(....)

De burgemeester van Deurne, welke ik UEG als een zeer hups en geschikt man kan aanbevelen, heeft (enz....)

19-6-1817 Prov. Bestuur BHIC 17 inv.nr.135

Verplichtingen omtrent het onderhoud der kerken in Noord Brabant.

Deurne en Liessel:

Getal der kerktorens 2.

Verplichte tot onderhoud is de gemeente van Deurne. Getal der kerken 1.

Onderhoud[plichtig] in 1795 was de tiendheffer.

De kerk is steeds door de tiendheffer, zijnde het domkapittel van Aaken, onderhouden, doch nadat de tiendekas[sen] dominiaal geworden zijn, heeft het godsdienstig kerkgenootschap in de reparaties moeten voorzien.

Vlierden:

Getal der kerktorens 1.

Verplicht onderhoud de burgerlijke gemeente, Getal der kerken 1.

Onderhoud in 1795 de tiendheffer.

Sedert lange tijd bouwvallig en in onbruik.

Met het 'dominiaal' worden der tiendekassen wordt bedoeld, dat de kloosters die tienden mochten heffen dat recht in 1794 waren kwijtgeraakt. Het eigendomsrecht was terechtgekomen bij het staatsdomein (vgl. 'kroondomein'). De staat hief wel die tienden, maar was de daarbij behorende verplichtingen niet nagekomen. Die ondehoudsplicht t.a.v. de kerkgebouwen was overgedragen aan de gemeentebesturen.

24-5-1818 ranb 17 Prov. Bestuur inv nr 12181

schrijven van burgemeester van Riet aan commissaris

De burgemeester heeft zich gisteren, samen met de controleur der dir. belastingen, begeven ten huize van Carel Jacobus van Kelckhoven, ontvangen der dir. belastingen te Deurne, Liessel en Vlierden, wonende te Deurne, voor kantoor- en kascontrole ingevolge speciale autorisatie van de directeur der dir. bel. N.Br., betreffende 1817. Er zou een batig saldo moeten zijn van fl. 1066,32; er was slechts fl. 45,68 aanwezig.

Bij controle van zijn kas als ontvanger van Deurne en Liessel over 1816 en 1817 zou de kas moeten bevatten fl. 1152,23. Als ontvanger van Vlierden zou over die jaren in kas moeten zitten fl. 944,94. Va beide kasssen waren geen gelden aanwezig. Onder het voorwendsel om een of ander register te gaan halen heeft van Kelckhoven "zich geabsenteerd, en daarna niet meer voor den dag gekomen of te vinden geweest".

24-8-1818 Provinciaal bestuur BHIC toegang 17 inv.nr.165

Brief aan de gouverneur van Noord Brabant.

Geeft eerbiedig te kennen Jan Willem van de Mortel, wonende te Deurne, gewezen schout van Deurne en Bakel van welke laatst genoemde gemeente hem alsnog een half jaar traktement is komende zijnde een somme van honderd gulden. Dat hij deswegens dikwijls den burgemeester en adjunct te vergeefs om betaling heeft gevraagd en waaraan zij geen gehoor geven. Dus neemt suppliant de vrijheid zich tot U te richten met alleronderdanigst verzoek dat Uwe excellentie gelieven order te geven dat aan hem suppliant de verschuldigde honderd gulden worden uitbetaald.

..-5-1819 Provinciaal bestuur BHIC toegang 17 inv.nr.182

Opmerking van de commissaris provinciale staten inzake de kerktienden van Deurne.

Op de vraag waarop de tienden der kerk van Deurne rusten wordt door den burgemeester negatief beantwoord. De Teutonique Order was als tiendheffer tot onderhoud van kerk en toren verplicht. De commandeur van gem[elde] Orde had deswegens een vast accoord met het plaatselijk bestuur aange-

gaan. De tiendens zijn onder het Fransch bestuur vrij van alle lasten bezwaren en hypotheken verkocht. De tegenwoordige eigenaar dezer tiendens is de heer F. de Smeth.

Met de "Teutonique Orde" (letterlijk uit het Frans: Ordre Teutonique) wordt de Duitse Orde bedoeld, eertijds zetelend te Gemert. Door die in de bezette gebieden op te heffen had de Franse bezetter de eigendommen en dus ook de tiendrechten in bezit gekregen. Die tiendrechten werden "vrij van lasten, bezwaren en hypotheken" verkocht. In Deurne had baron De Smeth die gekocht. Hij mocht dus als van ouds de tienden heffen, zonder dat daar enige verplichting t.a.v. het kerkgebouw tegenover stond. De koopsom had de Franse overheid in ontvangst genomen. De bijbehorende verplichtingen waren op de schouders van de gemeente gelegd!

Aanhangsel

President-schepen van Deurne

15-1-1794 tot 01-5-1794 Gerard Anthonie Ramaer uit Vlierden

07-5-1794 tot 18-4-1795 Gerrit van Riet

18-4-1795 tot 13-7-1795 Jan Willem van de Mortel

13-7-1795 tot 26-3-1798 Antony Hoefnagels

26-3-1798 tot 20-4-1803 Eymert Hendrik Goossens

20-4-1803 tot 09-7-1803 Willem Anthonie van de Mortel

09-7-1803 tot 01-5-1809 Francis Verbeek *)

01-5-1809 tot 01-1-1813 A. Corstiaens *)

Burgemeester van Deurne

01-1-1813 tot Gerrit van Riet

Drossaard (= voorheen drost = vóór 1661 schout) van Deurne

17-9-1795 tot 20-4-1803 Jan Willem van de Mortel

Schout-civiel van Deurne

20-4-1803 tot 01-1-1813 Jan Willem van de Mortel

*) Van A. Corstiaens staat vast dat hij op 1 mei 1809 President-schepen was, maar op welke datum daarvóór hij de functie van Francis Verbeek had overgenomen is onbekend.

Dat Jan Willem van de Mortel van 1810 tot 1813 burgemeester van Deurne was, zoals in Wikipedia (http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_burgemeesters_van_Deurne_en_Liessel) wordt vermeld, is onjuist. Het is in de archiefstukken nergens terug te vinden.

De vermelding aldaar dat Gerrit van Riet in 1776 geboren was en ook schout was tijdens zijn burgemeesterschap, is ongeloofwaardig. Hij werd op 7 mei 1794 president-schepen van Deurne. Als zijn geboortedatum -27 oktober 1776- juist zou zijn, zou hij dus onder het oude regime al op 17-jarige leeftijd die functie hebben bekleed, iets wat uitgesloten moet worden geacht. Maar gezien zijn sterfdatum -7 februari 1850- en bovendien toen nog in functie, kan zijn geboortedatum nauwelijks teruggeplaatst worden naar bv. 1860. Een burgemeester van 90 jaar zou landelijk opzien hebben gebaard en overal bekend zijn geworden.

De vraag is of hier geen sprake moet zijn van 2 mensen met dezelfde naam, vader en zoon.

Bronnen.

1.

Voor de algemene feiten en ontwikkelingen is de bekende algemene literatuur gebruikt. Vrijwel alle termen leiden op het internet tot zeer uitgebreide informatie.

2.

Voor de specifieke Deurnese aangelegenheden zijn als bronnenmateriaal de door Pieter Koolen in DocuDeurne verzamelde acten benut, een uiterst waardevolle gegevensverzameling. Van elke inschrijving is de vindplaats verantwoord.

3.

Voor de interpretatie van een aantal zaken is gebruik gemaakt van:

Asseldonk, M. van, *De Meijerij ontrafeld*. Diss., Tilburg, 2003, passim

Bos-Rops, J.A.M.Y. e.a. (red.), *Noord-Brabant in de Bataafs-Franse Tijd, 1794-1814*. Hilversum, 2002, pag. 48-92.

Boven, M.W. van, *Stad en platteland van bataafs Brabant in 1795. Een politieke confrontatie*. In: *Noordbrabants Historisch Jaarboek, 14, 1997, 32-42*.

Eerenbeemt, H.F.J.M. van den, *Bataafs Brabant voor een dubbeltje op de eerste rang, 1794-1798?* In: *Brabant in woelige tijden, Brabantse lezingen, 4, Noordbrabants Genootschap, 1989, 18-47*.

François, L., *Van lokaal hoofd tot centrale arm. De politieke elites in het staatsvormingsproces tussen 1780 en 1830*. In: *Noordbrabants Historisch Jaarboek, 14, 1997, 25-31*.

Kempen, A.E.J. van, *De afkoop van het bestuurlijke deel der heerlijke rechten in Noord-Brabant, 1814-1819*. In: *Varia Historica Brabantica, XI, 's-Hertogenbosch, 1982, pag. 137-194*.

Pirenne, L.P.L., *Staats-Brabant aan de vooravond van zijn zelfstandigheid*. In: *Noordbrabants Historisch Jaarboek, 14, 1997, 11-20*.

Ten Houten de Lange, C.E.G., *Heerlijkheden in Nederland*. Hilversum, 2008, 20.

Theuws, F., *De archeologie van de periferie*. Diss., Amsterdam, 1988, passim.